

TOPICAL SCIENTIFIC ISSUES

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.3.32>

POLITYKA PUBLICZNA JAKO PODSTAWA INTERAKCJI MIĘDZY RZĄDEM A SPOŁECZEŃSTWEM OBYWATELSKIM

Heorhii Tsulaiia

student Instytucji szkolnictwa wyższego „Międzynarodowy Uniwersytet Biznesu i Prawa”

(Chersoń, Ukraina)

tsulaiia_h@ukr.net

ORCID ID: 0009-0002-6256-6483

W artykule zbadano kwestie teoretycznych i naukowych podejść do definiowania treści pojęcia „polityka publiczna”. Analizowane są koncepcje odzwierciedlające relacje między polityką publiczną a społeczeństwem obywatelskim. Stwierdzono, że kryterium państwowości nie oznacza, że polityka publiczna odnosi się do kwestii o charakterze wyłącznie rządowym, ale jest w taki czy inny sposób bezpośrednio związana z problemami społeczeństwa, zależy od warunków jego rozwoju i składu oraz jest w pełni ukierunkowana na rozwiązywanie jego problemów.

Ustalono, że tworzenie i wdrażanie polityki publicznej odbywa się pod warunkiem istnienia stabilnych więzi między rządem a społeczeństwem obywatelskim. Autor analizuje przepisy konstytucyjne dotyczące tworzenia władzy publicznej w Ukrainie i uzasadnia stanowisko, że polityka publiczna jest faktycznie tworzona przez jedyne źródło władzy – naród, a głównym problemem, który pozostaje nierozwiązany we współczesnym społeczeństwie ukraińskim, jest obrona interesów podmiotów prorządowych zamiast interesów społeczeństwa, co negatywnie wpływa na proces wdrażania polityki publicznej.

Autor pokazuje, że kolejną wadą istniejących mechanizmów interakcji społeczeństwa obywatelskiego z polityką publiczną jest brak mechanizmu monitorowania wdrażania i wykonywania decyzji publicznych.

Słowa kluczowe: polityka państwa, polityka publiczna, społeczeństwo obywatelskie, władza państwowa.

STATE POLICY AS THE BASIS OF THE INTERACTION BETWEEN GOVERNMENT AND CIVIL SOCIETY

Heorhii Tsulaiia

External Postgraduate Student, International University of Business and Law (Kherson, Ukraina)

tsulaiia_h@ukr.net

ORCID ID: 0009-0002-6256-6483

The article examines issues of theoretical and scientific approaches to defining the content of the concept of «state policy». Concepts that reflect the connection between state policy and civil society are analyzed. It was found out that the criterion of statehood does not mean that state policy solves issues of a power nature, but is somehow related to the problems of society, depends on the conditions of its development and its content, and is fully aimed at solving its problems.

It was determined that the formation and realization of state policy takes place under the condition of stable connection between the government and civil society. The constitutional prescriptions regarding the formation of state power in Ukraine were analyzed and the justification of the position that state policy is actually formed by the only source of power - the people, and the main problem that continues to be unresolved in modern Ukrainian society is the defense of the interests of pro-government subjects, instead of the interests of society, which negatively effects on the process of implementation of state policy.

It was found that one of the disadvantages of the existing mechanisms of interaction of civil society on state policy is the lack of a control mechanism for the implementation and execution of public decisions.

Key words: state policy, public policy, public policy, civil society, state power.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЯК ОСНОВА ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Георгій Цулаїя

здобувач Закладу вищої освіти «Міжнародний університет бізнесу і права» (Херсон, Україна)

tsulaiia_h@ukr.net

ORCID ID: 0009-0002-6256-6483

У роботі досліджуються питання теоретичних та наукових підходів до визначення змісту поняття «державна політика». Аналізуються концепції, які відображають зв'язок державної політики з громадянським суспільством. З'ясовано, що критерій державності не означає, що державна політика вирішує питання виключно владного

характеру, а так чи інакше безпосередньо пов'язана з проблемами суспільства, залежить від умов його розвитку та його складу та повністю направлена на вирішення його проблем.

Визначено, що формування та реалізація державної політики відбувається за умов наявності сталих зв'язків влади та громадянського суспільства. Проаналізовано конституційні приписи стосовно формування державної влади в Україні та обґрунтування позиції, що державна політика фактично формується єдиним джерелом влади – народом, а основною проблемою, яка продовжує бути невирішеною в сучасному українському суспільстві, є відстоювання інтересів провладних суб'єктів, замість інтересів суспільства, що негативно впливає на процес реалізації державної політики.

З'ясовано, що ще одним недоліком існуючих механізмів взаємодії громадянського суспільства на державну політику є відсутність механізму контролю за імплементацією та виконанням громадських рішень.

Ключові слова: державна політика, публічна політика, суспільна політика, громадянське суспільство, державна влада.

Вступ. Взаємодія держави та суспільства є постійним та безперервним процесом. Розвиток людства, формування нових інститутів влади та закладення основ нових цінностей суспільства конкретної країни сприяють виникненню нових взаємозв'язків, які обумовлюють базис співіснування ефемерного явища «держава» та її громадянського суспільства, яке має власні, нові сформовані потреби, які повинні бути задоволені.

Громадяни країни та інші особи, які постійно або тимчасово проживають на її території мають законне об'єктивне право на інформацію, що стосується їх умов життя в конкретній державі. Саме державна політика є узагальненим планом дій уповноважених осіб держави та її інститутів, який направлено на реалізацію конкретних кроків управління державою. З даного умовиводу можна зробити висновок, що державна політика повинна задовольняти інтереси суспільства, тобто громадян держави та інших осіб, які легітимно проживають на її території, проте, сама політика формується та затверджується, реалізується представниками влади. Дане протиріччя формує низку питань, яким чином слід підходити до визначення державної політики та її розуміння з огляду на нерівність суб'єктів, та яке місце займає державна політика у владно-суспільних відносинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державної політики досліджувалось і досліджується багатьма вітчизняними ученими з права та державного управління. Варто зазначити таких учених, як В. Андріяш, Е. Афоніна, В. Бакуменко, О. Валевський, С. Вировий, І. Гладуняк, О. Дем'янчук, А. Кірмач, І. Коліушко, А. Кузнєцова, О. Кучеренко, О. Мельник, Г. Музиченко, М. Пол Браун, І. Рейтерович, В. Романов, О. Рябічко, С. Ситник, С. Телешун, В. Тертичка та інших.

Враховуючи ґрунтовність та популярність загальної тематики дослідження питання державної політики, новітні підходи до її розуміння, враховуючи тенденції розвитку сучасного суспільства, виявлення зв'язків між владою та суспільством, визначення ролі суспільства у процесі формування та реалізації державної політики потребують додаткового вивчення в межах адміністративно-правової науки, що пояснює вибір теми.

Метою статті є теоретичне обґрунтування державної політики як взаємопов'язуючого фактору між полярними явищами громадянського суспільства та владою у державі.

Науковою новизною публікації є сформовані висновки та обґрунтовані положення, що пояснюють нові підходи до визначення ролі та значення державної політики у сучасному державотворчому, управлінському процесі та у процесі формування нових зв'язків влади з громадянським суспільством.

Методологія дослідження передбачає собою комплексне застосування методів наукового пізнання, таких як синтез, аналіз, індукція, порівняльно-правовий, формально-юридичний, формально-догматичний, узагальнення та інших, які спільно сприяли досягненню поставленої мети.

Виклад основного матеріалу. Трансформація зв'язків у суспільстві також провокує появу нових видозмінених орієнтирів його розвитку, все більше громадських інструментів впливу впливають на формування державної політики. Дискусійність підходів у визначенні державної політики свідчить про те, що на сьогодні відсутнє єдине уніфіковане визначення даного поняття. Деякі автори притримуються позиції, що державна політика є засобом, що дозволяє державі досягнути певної мети в конкретній галузі, використовуючи правові, економічні, адміністративні методи впливу, спираючись на ресурси, які є в її розпорядженні (Князев&Бакуменко, 2002: 50-51). Під державною політикою також пропонується розуміти як напрям дії або утримання від неї, обрані державними органами для розв'язання певної чи сукупності взаємопов'язаних проблем (Пал, 1999: 22). Виходячи з позиції наявності ресурсів можна стверджувати, що державна політика є штучно обмеженою у своїй реалізації. Дане обмеження стосується суб'єктів реалізації та їх повноважень, на наш погляд, та інших фінансових, адміністративних, законодавчих умов.

Інші науковці стверджують, що державна політика забезпечує визначення проблеми, мети та інструментів розв'язання проблеми (Схануров, 2001: 44). Під державною політикою також пропонується розуміти діяльність, націлену на вирішення проблем суспільного розвитку (Валевський, 2001: 21). Державна політика також може розглядатися як це цілеспрямована діяльність органів державної влади для вирішення суспільних проблем, досягнення й реалізації загальнозначущої мети розвитку суспільства або його окремих сфер (Андріяш, 2013). Дана група визначень тісно пов'язує явище державної політики з наявністю суспільної чи державної проблеми, тобто ситуації, яка потребує втручання та прийняття необхідних рішень. Таким чином, державна політика набуває рис певного процесу, який має свої стадії, кожна з яких повинна забезпечувати досягнення перспективно оціненого та запланованого результату. Об'єднуючи вищезазначені групи підходів, можна стверджувати, що даний кінцевий результат досягається поступовим черговим виконанням

певних дій, які залежать від встановлених обмежень у державі стосовно їх реалізації. Такі обмеження тісно пов'язані з поняттями політики та влади та не завжди піддаються впливу з боку громадянського суспільства, що є об'єктивно існуючим фактом.

Учені, які досліджують взаємодію управління та політики зазначають, що діяльність держави спрямовується на покращення суспільно-політичного життя країни та задоволення суспільних потреб громадян, а її державна політика — на прийняття і реалізацію обов'язкових для суспільства державно-політичних рішень за визначеною проблемою, розв'язання якої потребує втручання державних органів влади (Ребкало, 2010: 10). З наведеного можна зробити висновок, що не усі суспільні питання потребують втручання органів влади та політичних структур держави, а отже не усі питання життєдіяльності держави потребують передбачення та закріплення на рівні державної політики.

Зарубіжні учені також по-різному трактують зміст явища державної політики. Так, деякі з них зазначають, що у будь-якому суспільстві державні установи приймають закони, виробляють політику та розподіляють ресурси, що стосується всіх рівнів управління. Державну політику можна загалом визначити як систему законів, регулятивних заходів, курсів дій і пріоритетів фінансування, що стосуються певного кола питань держави та соціуму, які озвучені (визначені) урядом або його представниками (Dean, 2000).

Інші зазначають, що державна політика — це процес вибору стратегій і прийняття рішень. Розробка державної політики включає кілька кроків — отримання порядку денного, формулювання політики, ухвалення політики, впровадження політики. Сам процес також необхідно оцінювати, щоб передбачити очікувані результати, переглянути існуючі та майбутні державні програми та проекти. Державну політику можна також досліджувати як створення трьох типів політики (розподільчої, регулятивної та перерозподільчої), пов'язаної з процесом прийняття рішень (Raipa, 2002). Даний підхід наближений до того, який розглядає державну політику як процес вирішення існуючих суспільно-державних проблем.

Разом з тим, існують і відмінні позиції. Так, наприклад, зазначається, що за умови припущення, що розробку політики аналізують як процес розв'язання проблем, то варто дотримуватись підходу, за якого будь-яка проблема, яка потрапляє у «політичний» простір, повинна бути вирішена і не проігнорована. Проблеми, перенесені із суспільного середовища в політичну систему та прийняті останньою для вирішення шляхом обов'язкового для суспільства рішення, можна класифікувати по-різному. Учені зазначають, що важливим є розрізнення між проблемами, які стосуються всіх, і проблемами, які стосуються лише деяких. Ця відмінність важлива, оскільки вона стосується рівня конфлікту, який може виникнути, якщо щось (або нічого) не відбувається для вирішення конкретної проблеми. Також підкреслюється, що відмінності в конкретних секторах політики є наслідком не лише того факту, що деякі проблеми впливають лише на деяких (тобто, що деякі проблеми є соціально вибірковими), а інші проблеми впливають на всіх, а й через індивідуалізацію та вплив колективної політики. Ці два виміри, через різні відповіді громадян і політиків, призводять до подальших специфічних характеристик політики процесу розробки політики (Fischer&Miller&Sidney, 2007: 113-114). Тобто, диференціація відбувається біполярно, як на рівні інститутів влади та її представників, так і на рівні суб'єктів впливу, тобто громадян, групи громадян чи всього суспільства.

Варто погодитись з думкою, що нині досить важливу роль у дослідженні державної політики відіграє низка проблем, пов'язаних з розвитком суспільства: формування змісту державної політики, вивчення впливу політичних та соціально-економічних чинників на її зміст і функціональні можливості, встановлення ефекту впливу різних інституційних структур і політичних процесів на здійснення політики, впровадження й оцінювання суспільством наслідків державної політики (Лаврук, 2018: 256).

Ведучи мову про громадянське суспільство, варто окремо дослідити підходи до визначення суспільної державної політики та його місця в системі дефінітивного апарату. В. Тертичка (2007) обґрунтовує позицію, відповідно до якої на заміну терміну «державна політика» повинно прийти визначення політики суспільної. Автор зазначає, що правильність використання останнього зазначеного терміну додатково пояснюється активним розвитком громадянського суспільства, а суспільна політика (public policy) й аналіз суспільної політики (public policy analysis) підкреслюють той факт, що така політика проводиться в суспільстві, для суспільства і в умовах розбудови громадянського суспільства. Науковець також вказує, що «на користь терміну суспільна можна віднести той факт, що держава є лише одним із акторів політики (поряд з іншими: місцевим самоврядуванням, інститутом громадянського суспільства тощо), причому вона не завжди відіграє головну роль. Адже політика є суспільною, але не тотожною державній, хоча вона й передбачає використання владних повноважень, але посадовці — не монополюють учасники і не обов'язково ключові гравці політики».

Таким чином, державна політика безпосередньо пов'язана з проблемами суспільства, залежить від умов його розвитку та його складу та повністю направлена на вирішення його проблем. Наявність критерію «державна» не вказує на той факт, що така політика вирішує питання виключно владного характеру. Хоча з іншого боку, варто розглянути можливість поширення використання терміну «публічна політика», таким чином обґрунтувавши коло її впливу та суб'єктів, інтереси яких вона представлятиме в процесі реалізації.

Зв'язок влади та громадянського суспільства через формування та реалізацію державної політики також можна прослідкувати, проаналізувавши та дослідивши ознаки державної політики.

Н. Коршунова (2018) наводить такі істотні ознаки поняття державної політики:

— належність до правової форми організації та здійснення діяльності держави або інших уповноважених нею суб'єктів;

- наявність загальнообов'язкового характеру;
- спеціальні засоби, форми, методи й процедури;
- свідомо-вольовий зміст, відображення суспільної свідомості й вираження волі держави та інших уповноважених нею суб'єктів;
- цілеспрямованість як орієнтація на розроблення стратегічного (довгострокового) курсу розвитку найважливіших сфер життєдіяльності суспільства й тактичного (оперативного) управління ними.

На наш погляд, ознака наявності загальнообов'язкового характеру чітко вказує на критерій публічності політики, який в свою чергу наводить на думку про її загальносуспільний характер. Також про зв'язки громадянського суспільства та влади вказують такі ознаки, як відображення суспільної свідомості, тобто висвітлення найбільш актуальних в певному періоді розвитку держави проблем різного характеру, вирішення яких є завдання представників влади, її інститутів, а розробка найважливіших програм для вирішення питань сфер суспільства свідчить про соціально направлений характер будь-якої державної політики.

Вартим уваги є підхід С. Телешуна (2009), який вважає, що публічна політика – це передусім легітимний спосіб формування стратегічних політико-економічних рішень та публічне схвалення політики як засобів проведення державної політики. Особливістю публічної політики є те, що як держава, так і громадянське суспільство вимушені апелювати до громадян, вимагаючи схвалення та суспільної підтримки обраного варіанта рішень та дій. Адаже політика реалізується як через суспільство, так і через державні інститути публічної влади. Тому, намагаючись досягти ефекту мобілізації суспільства, держава використовує сучасні методи формування громадської думки. Водночас публічна політика, регламентована демократичними процедурами, легітимізує громадську думку, створює контрагента в особі громадськості, готової до діалогу. Саме внаслідок такого діалогу відбувається легітимізація влади.

Якщо вести мову про нормативні передумови впливу суспільства на владу у процесі формування та реалізації державної політики, варто звернутись до положень Конституції України, де статтею 3 передбачено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (Конституція України, ст. 3).

Дане конституційне положення свідчить, що основною спрямованістю політики держави виступає задоволення інтересів особи – людини. Це підтверджується наступним запропонованим положенням Конституції, яке містить припис, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Ніхто не може узурпувати державну владу (Конституція України, стаття 5). Тобто, збірне поняття – народ, формує нового суб'єкта, інтереси якого влада повинна задовольняти. Сам по собі народ, не вдаючись до детального аналізу даного поняття, є колективним утворенням, а отже і колективним суб'єктом. Таким чином, влада держави повинна спрямовувати свою діяльність та вирішувати проблемні питання як індивідуального, так і колективного характеру.

Враховуючи, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову, що прямо передбачено положенням статті 6 Основного Закону (Конституція України, стаття 6), народ реалізує власні владні повноваження через зазначені та передбачені конституційно гілки влади. Таки чином, з одного боку, при буквальному тлумаченні положень Конституції, можна дійти висновку, що народ самостійно вирішує питання та проблеми, які виникають у процесі його існування. Проте, з іншого боку, об'єктивно оцінюючи дійсність, часто виникають ситуації, коли влада штучно відокремлюється від народу та здійснює свої повноваження виключно у власних інтересах, деформуючи суспільні відносини та ті відносини, які формуються у процесі її взаємодії з громадянами. Формування та реалізація державної політики таким чином стають тим набором інструментів та цілей, які вигідні обмеженому колу осіб, які наближені до влади. Дана модель не характерна для суспільства, яке має високий ступінь розвитку, і притаманна тим політичним моделям, де інтереси суспільства та громадян не є пріоритетом держави.

Формальне вираження державної політики реалізується у прийнятті відповідних законодавчих актів, якими затверджуються програмні та планові документи, а також законів та інших підзаконних нормативно-правових актів. Тобто, державна політика має чітко визначені законодавчі межі, які повинні максимально повно відображати інтереси суспільства.

Конституційний Суд України у Висновку у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності проекту Закону України «Про внесення змін до статті 98 Конституції України» вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа про внесення змін до статті 98 Конституції України) від 25 березня 1999 року № 1-в/1999 зазначає, що громадяни України реалізують своє конституційне право брати участь в управлінні державними справами (стаття 38 Конституції України), в тому числі і в здійсненні контролю у фінансово-економічній сфері як безпосередньо, так і через обраних до органів державної влади представників (№1-20/99, 1999). Тобто, громадяни безпосередньо беруть участь у формуванні та реалізації державної політики.

Погоджуємося, що за своєю структурою право на участь в управлінні державними справами є загальним, комплексним правом, яке включає політичні права, що мають самостійне значення: право брати участь у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати й бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, право рівного доступу до державної служби і служби в органах місцевого самоврядування, брати участь у здійсненні правосуддя. За формами реалізації — безпосереднім, представницьким і учасницьким, за формою участі — індивідуальним (особистим) і колективним (Гирик, 2014).

Щодо подальшого нормативного права громадянського суспільства брати участь у формуванні державної політики, то варто зазначити, що Постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» (2010) передбачено наступні форми участі громадськості проведення зустрічей, консультацій, утворення громадських рад при органах місцевого самоврядування, публічні обговорення та проведення публічних заходів, вивчення громадської думки. Проте, даним актом не передбачено подальший контроль за врахуванням громадської думки та подальшого механізму реалізації інтересів громади стосовно визначених питань.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновки, що різні підходи до розуміння змісту та особливостей, наповнення поняття «державна політика» суттєво впливають на визначення її місця в системі владно-суспільних відносин. Фактично, об'єднуючи думки науковців, державна політика виступає алгоритмом дій та напрямів вдосконалення відносин у певній сфері, покроковою «інструкцією» перспективних змін. Основною ознакою, на наш погляд, виступає її загальнобов'язковий характер, що свідчить про її суспільну приналежність. Державна політика по суті є суспільною політикою, яка визначає подальші необхідні дії державних органів (представників влади). Політична компонента державної політики має місце, оскільки влада та політика є поняттями та явищами взаємозалежними. Проте, це не виключає того факту, що в майбутньому варто було б переглянути підхід і обрати визначення «суспільна політика» або «публічна політика» замість «державна політика».

Що стосується розвитку громадянського суспільства, то поява нових форм впливу на владу та державні органи сприяє посиленню зацікавленості громадян та інших осіб, які легально проживають на території конкретної держави у формуванні векторів та напрямів розвитку окремих сфер суспільних відносин. Основним недоліком, який на даний момент продовжує гальмувати розвиток суспільно-владних відносин, є відсутність подальшого контролю за виконанням суспільних рішень. В даному випадку проявляється невирішене роками питання відповідальності держави за власні дії перед громадянами, відсутність чітко визначеного набору санкцій (юридичних, політичних) та невизначеність суб'єктного складу такої відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державне управління: словник-довідник / за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. К. : Вид-во УАДУ, 2002. 228 с.
2. Пал Л. А. Аналіз державної політики ; [пер. з англ. І. Дзюби]. К. : Основи, 1999. 422 с.
3. Економічний розвиток і державна політика / за заг. ред. Ю. Сханурова, І. Розпутенка. К. : Вид-во УАДУ, 2001. 480 с.
4. Валевський О. Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження. К. : НІСД, 2001. 242 с.
5. Андріяш В. І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 9. URL: <https://goo.gl/aLu3RG>
6. Концептуальні засади взаємодії політики й управління / за заг. ред. В. А. Ребкала, В. А. Шахова, В. В. Голубь, В. М. Козакова. К. : НАДУ, 2010. 300 с.
7. Dean G. Kilpatrick. Definitions of Public Policy and the Law. URL: <https://mainweb-v.musc.edu/vawprevention/policy/definition.shtml>
8. Alvydas Raipa. Public Policy and Public Administration: Development, Structure and Reciprocity. Vol. 1 No. 1 (2002): Public Policy and Administration. URL: <https://ojs.mruni.eu/ojs/public-policy-and-administration/article/view/2543>
9. Handbook of public policy analysis: theory, politics, and methods / edited by Frank Fischer, Gerald J. Miller, and Mara S. Sidney. (Public administration and public policy; 125). 642 p. URL: https://www.academia.edu/32035358/PUBLIC_POLICY_Public_Administration_and_public_policy_125_Handbook_of_Public_Policy_Analysis_Th_pdf
10. Лаврук О. В. Сутність поняття державної політики. *Університетські наукові записки*. 2018. № 67-68. С. 254-263.
11. Тертичка В. Суспільна політика: чи стала вона сферою наукового пошуку і прикладних досліджень в Україні? *Політичний менеджмент*. 2007. №1. С. 10-23.
12. Коршунова Н.В. Поняття державної політики: теоретико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук (докт. філософ.) : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень»; Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2018. 240 с.
13. Телешун С. Ефективне управління і публічна політика як напрям реалізації політичної влади в умовах кризи. *Політичний менеджмент*. 2009. № 2 С. 35-45.
14. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
15. Право на участь в управлінні державними справами. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (за рішеннями, висновками). URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/433-pravo-na-uchast-v-upravlinni-derzhavnyumy-spravamy>
16. Гирик М. А. Механізми участі громадян у здійсненні державного управління та шляхи їх оптимізації: питання теорії та практики. *Економіка та держава*. №4/2014. С. 140-142.
17. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 966. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-p#Text>

REFERENCES:

1. Derzhavne upravlinnia: slovnyk-dovidnyk [Public administration: dictionary]/ za zah. red. V.M. Kniazieva, V.D. Bakumenka. K. : Vyd-vo UADU, 2002. 228 p. [in Ukrainian].
2. Pal L. A. (1999). Analiz derzhavnoi polityky [Analysis of state policy]; [per. z anhl. I. Dziuby]. K. : Osnovy, 422 p. [in Ukrainian].

3. Ekonomichniy rozvytok i derzhavna polityka [Economic development and state policy]/ za zah. red. Yu. Yekhanurova, I. Rozputenka. K. : Vyd-vo UADU, 2001. 480 p. [in Ukrainian].
4. Valevskii O., (2001). Derzhavna polityka v Ukraini: metodolohiia analizu, stratehiia, mekhanizmy vprovadzhennia [State policy in Ukraine: analysis methodology, strategy, implementation mechanisms] K. : NISD, 242 p. [in Ukrainian].
5. Andriiash V. (2013). Derzhavna polityka: kontseptualni aspekty vyznachennia. [State policy: conceptual aspects of definition]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. № 9. Retrieved from: <https://goo.gl/aLu3RG> [in Ukrainian].
6. Kontseptualni zasady vzaiemodii polityky y upravlinnia [Conceptual foundations of the interaction of politics and management] / za zah. red. V. A. Rebkala, V. A. Shakhova, V. V. Holub, V. M. Kozakova. K. : NADU, 2010. 300 p.
7. Dean G. Kilpatrick. Definitions of Public Policy and the Law. Retrieved from: <https://mainweb-v.musc.edu/vawprevention/policy/definition.shtml>
8. Alvydas Raipa. Public Policy and Public Administration: Development, Structure and Reciprocity. Vol. 1 No. 1 (2002): Public Policy and Administration. Retrieved from: <https://ojs.mruni.eu/ojs/public-policy-and-administration/article/view/2543>
9. Handbook of public policy analysis: theory, politics, and methods / edited by Frank Fischer, Gerald J. Miller, and Mara S. Sidney. (Public administration and public policy; 125). 642 p. Retrieved from: https://www.academia.edu/32035358/PUBLIC_POLICY_Public_Administration_and_public_policy_125_Handbook_of_Public_Policy_Analysis_Th_pdf
10. Lavruk O. (2018). Sutnist poniattia derzhavnoi polityky. [The essence of the concept of state policy]. *Universytetski naukovyi zapysky*. № 67-68. P. 254-263. [in Ukrainian].
11. Tertychka V. (2007). Suspilna polityka: chy stala vona sferoiu naukovooho poshuku i prykladnykh doslidzhen v Ukraini? [Social policy: has it become a field of scientific research and applied research in Ukraine?]. *Politychnyi menegment*. № 1. P. 10-23. [in Ukrainian].
12. Korshunova N. (2018). Poniattia derzhavnoi polityky: teoretyko-pravove doslidzhennia : dys. ... kand. iuryd. nauk (dokt. filosofii) [The concept of state policy: a theoretical and legal study] : 12.00.01. *Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav*. Kyiv, 240 p. [in Ukrainian].
13. Telesun S. (2009). Efektyvne upravlinnia i publichna polityka yak napriam realizatsii politychnoi vlady v umovakh kryzy [Effective management and public policy as a way of exercising political power in crisis conditions]. *Politychnyi menegment*. № 2 P. 35-45.
14. Constitution of Ukraine : Law of Ukraine of June 28, 1996 № 254k/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 1996, № 30, p. 141 [in Ukrainian].
15. The right to participate in the management of state affairs. Catalog of legal positions of the Constitutional Court of Ukraine (by decisions, conclusions). Retrieved from: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/433-pravo-na-uchast-v-upravlinni-derzhavnymy-spravamy> [in Ukrainian].
16. Hyryk M. (2014). Mechanisms of citizens' participation in public administration and ways of their optimization: issues of theory and practice. *Ekonomika ta derzhava*. № 4, 140-142. [in Ukrainian].
17. On ensuring public participation in the formation and implementation of state policy : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 966 of November 3, 2010. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-п#Text> [in Ukrainian].